

Handläggare
Eva Svedman
Telefon: 08-508 10 320

Till
Östermalms stadsdelsnämnd,
sammanträde 2013-08-22

Riktlinjer för handläggning av ärenden som rör våld i nära relationer

Svar på remiss från kommunstyrelsen dnr:325-679/2013

Förvaltningens förslag till beslut

Östermalms stadsdelsnämnd godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen och översänder detsamma till kommunstyrelsen.

Göran Månsson
stadsdelsdirektör

Jan Rönnberg
avdelningschef

Sammanfattning

Kommunstyrelsen har begärt yttrande från bl.a. Östermalms stadsdelsnämnd med anledning av ett förslag till riktlinjer för handläggning av ärenden som rör våld i nära relationer. Förvaltningen är positiv till de föreslagna riktlinjerna som är ett viktigt komplement till stadens program för kvinnofrid och omfattar alla, oavsett kön, som utsätts för eller utövar våld i nära relationer. Förslaget ligger också i linje med det utvecklingsarbete förvaltningen sedan flera år tillbaka bedrivit i samverkan med stadsdelsförvaltningarna Kungsholmen och Norrmalm. De föreslagna riktlinjerna kommer att ge en vägledning i det praktiska arbetet och kan även bidra till att våldsutsatta och våldsutövare erbjuds likvärdiga insatser oavsett var i staden de bor.

Bakgrund

Kommunstyrelsen har begärt yttrande från bl.a. Östermalms stadsdelsnämnd med anledning av ett förslag från socialnämnden till riktlinjer för handläggning av ärenden som rör våld i nära relationer. Förslaget bifogas.

Yttrandet ska vara kommunstyrelsen tillhanda senast den 31 augusti 2013.

Ärendet

Riktlinjerna utgör ett komplement till stadens program för kvinnofrid men har en vidare målgrupp och omfattar alla, oavsett kön, som utsätts för våld alternativt utövar våld i nära relationer.

Definition av närstående

Utgångspunkten för begreppet ”närstående” är att det finns en nära och förtroendefull relation mellan den som utövat våldet och den som utsatts för brottet. Bl.a. omfattas makar, sambor och pojk- eller flickvänner, föräldrar, syskon eller andra personer som den våldsutsatta eller våldsutövaren har en nära relation till. Även föräldrar, fosterföräldrar, mor- och farföräldrar, barn och barnbarn omfattas av begreppet ”närstående”.

Definition av våld

Begreppet ”våld” omfattar fysiskt, psykiskt, sexuellt, materiellt, ekonomiskt våld samt försummelse. Det senare gäller äldre och personer med funktionsnedsättning och innebär t.ex. medvetet felaktig medicinering eller bristande hygien.

Rutiner för att tidigt upptäcka att någon utsätts för våld i nära relation

En del personer lever i en relation där de upplever sig allt mer kontrollerade och på olika sätt begränsade av sin partner och upplever att det finns en risk att partners agerande övergår till våld. Det är angeläget att tidigt upptäcka dessa personer och att erbjuda stöd och hjälp för att förhindra att de blir utsatta för våld.

Vuxna som utsätts för våld i nära relation

Bemötande

Det är viktigt att stödet inriktas på att frigöra och utveckla den utsattas egna resurser och erbjuda stöd som bygger på respekt för den enskildes behov. Ett professionellt bemötande kännetecknas av respekt, ödmjukhet och av att kunna skapa och upprätthålla en förtroendefull relation, bemöta en person i kris, hantera motstridiga intressen och konflikter utan att skuldbelägga.

Formulering i tal och skrift

I bemötandet av såväl en våldsutsatt som en våldsutövande person samt i dokumentation är det viktigt att tänka på språkets betydelse. Uttryck som destruktiv relation, äktenskapsproblem, partnervåld, lägenhetsbråk ska undvikas eftersom de ger en skev bild av hur våldet ser ut och lägger ansvar och skuld på den som utsatts för våld.

Förhandsbedömning av den våldsutsatta

När den våldsutsatta söker sig till socialtjänsten måste handläggaren snabbt kunna göra en hot- och riskbedömning för att ta ställning till om det finns ett omedelbart behov av skydd och om en utredning enligt socialtjänstlagen ska inledas.

Utredningsmall

I alla typer av ärenden som rör en våldsutsatt person bör socialnämnden bl.a. utreda:

- vilket behov personen har av stöd och hjälp akut
- våldets karaktär och omfattning
- risken för att personen ifråga kommer att utsättas för ytterligare våld
- hur personens nätverk ser ut
- vilket behov personen har av stöd och hjälp på kort och lång sikt
- om något barn har bevittnat våldet

Vid misstanke om hedersrelaterat våld och förtryck är det viktigt att vid kartläggning av nätverket tänka på att flera familje- och släktmedlemmar kan vara delaktiga.

Uppdrag och genomförandeplan

Socialnämndens insatser ska utformas och genomföras tillsammans med den enskilde. Om insatsen ska genomföras av någon annan, t.ex. en kvinnojour, ska ett uppdrag lämnas till den utförare som ska genomföra insatsen.

Insatser till stöd för den våldsutsatta

Vid bedömning av insatser ska hänsyn tas till dels risknivå, dels stöd- och behandlingsbehov. Den våldsutsattas grad av motivation till förändring bör vägas in. En viktig förebyggande åtgärd för att den våldsutsatta och eventuella barn inte ska utsättas för upprepat våld, är att partnern får stöd att bearbeta sin våldsproblematik.

Skyddat boende för kvinnor

Om en våldsutsatt kvinna är i akut behov av stöd och skydd bör socialtjänsten erbjuda placering i ett skyddat boende. Barn- och ungdomsenheten ska omgående informeras och *alltid* fatta beslut

om att inleda en barnavårdsutredning. Den andra föräldern ska, om denne är vårdnadshavare, enligt grundregeln genast underrättas om att utredning inleds och skälen för detta.

Vuxenhandläggaren och barnhandläggaren ska ha ett nära samarbete kring en mamma och barn som befinner sig på ett skyddat boende. Barnhandläggaren ska försäkra sig om att barnets förskole- och skolsituation löses snarast och på ett säkert sätt.

Tillfälligt boende för män som utsätts för våld

I de fall en våldsutsatt man har skyddsbehov, kan detta lösas genom t.ex. placering på hotell eller i jourlägenhet. Vid behov bör stöd och rådgivning knytas till insatsen.

Råd och stöd

Våldsutsatta kvinnor och män kan erbjudas följande:

- Stödsamtal kan ges både enskilt och i grupp. Samtalen utgår bl.a. från våldet och dess konsekvenser för att förstå, motivera och stärka den våldsutsatta till ett liv utan våld.
- Samhällsinformation. Den våldsutsatta ska få bästa möjliga underlag för att kunna fatta ett beslut och bl.a. information om rättigheter och skyldigheter. Länkning till andra stödåtgärder; gruppverksamhet, psykiatri, etc.
- Praktiskt stöd, t.ex. stöd i myndighetskontakter, rättegångsstöd i brottsmålet, ansökan om äktenskapsskillnad, intyg för ansökan om skyddade personuppgifter.

Det är viktigt att vara uppmärksam på att en person som utsatts för våld kan utveckla olika stress-, kris- och traumareaktioner. I dessa fall ska socialtjänsten förmedla kontakt med hälso- och sjukvården.

Kontaktperson

Kontaktperson kan vara en lämplig insats på längre sikt för att bryta isolering och beroende när det gäller t.ex. ungdomar som utsätts för hedersrelaterat förtryck och våld samt kvinnor som är nyanlända till Sverige.

Vuxna som utövat våld i nära relation

Bemötande

Bemötande av våldsutövare kräver speciell kunskap om våldets mekanismer. Det är viktigt att respektera personen och att visa empati men samtidigt behålla inställningen om att våldsutövaren

är ansvarig för våldet. Våldets konsekvenser för den våldsutsatta, eventuella barn och våldsutövaren själv ska tydliggöras, samtidigt som tilltro ges till att personen kan förändra sitt våldsbeteende.

Förhandsbedömning av våldsutövaren

Socialtjänsten får vanligtvis kännedom om att en person utövat våld i samband med att den våldsutsatta ansöker om bistånd, att en barnavårdsutredning inleds eller att en polisanmälan inkommer. Socialtjänsten ska då kontakta våldsutövaren och motivera denne att söka hjälp för sitt våldsbeteende och informera honom eller henne om möjligheterna till stöd och behandling.

Våldsutövarens föräldraförmåga - barnperspektivet

Om den som utövat våld är förälder är det viktigt att få denne att inse att våldshandlingarna också drabbar barnen. Att utsätta barnen för att se, höra och på andra sätt uppleva våld och dess konsekvenser innebär i sig en form av psykisk barnmisshandel.

Om våldsutövaren har vårdnad om eller umgänge med barn, ska denne erbjudas råd och stöd utifrån barnets behov. När det finns misstanke om att ett barn bevittnat eller upplevt våld bör båda föräldrarnas uppfattning om våldets konsekvenser för barnet utredas.

Insatser för våldsutövare

Gemensamt för de verksamheter som finns för personer som utövar våld i nära relationer är att våldet utgör en säkerhetsrisk för partner och barn. Målet är att våld, kontroll och förtryck ska upphöra och att våldsutövaren ska hitta alternativa handlingsätt.

Partnerkontakt

Det är angeläget att insatserna för våldsutövare har ett säkerhetsperspektiv när det gäller dennes partner och eventuella barn, varför en partnerkontakt alltid ska tas med den våldsutsatta. Detta innebär att den utsatta får en egen kontaktperson under tiden som den våldsutövande får behandling.

Våldsutövaren lämnar den gemensamma bostaden

I de fall personerna lever tillsammans bör socialtjänsten arbeta för att motivera den våldsutövande partnern att lämna det gemensamma boendet, så att den våldsutsatta partnern och barnen kan bo kvar. Barnen behöver då inte ryckas upp ur sin vanliga miljö och kan gå kvar i sin förskola/skola.

Barn som upplevt våld eller andra övergrepp mellan närstående vuxna

Det har framkommit att barn som bevittnat våld inte uppmärksammas tillräckligt, vilket kan innebära att de inte får stöd och hjälp i den utsträckning de skulle behöva. Våldsutövare måste genomgå en förändringsprocess om de ska fortsätta vara trygga föräldrar för sina barn. Våldsutövarens ansvar för barnens hälsa och välbefinnande har kommit i skymundan och fokus har varit på den våldsutsattas omsorgs- och föräldraförmåga.

Utredning

När socialtjänsten utreder ett ärende om våld i nära relation och får kännedom om att det finns barn, ska barn- och ungdomsenheten alltid informeras. I dessa fall ska *alltid* beslut fattas om att inleda en utredning. Utredningen till skydd och stöd för ett barn ska ha en klar inriktning på barnets situation och behov och hur dessa ska tillgodoses. En väsentlig del av utredningen är därför att barnet självt får möjlighet att berätta vad han eller hon har bevittnat och hur han eller hon upplevt våldet.

Kompetens inom socialtjänsten

All personal som arbetar med ärenden enligt socialtjänstlagen bör ha teoretiska kunskaper om våld eller andra övergrepp av eller mot närstående samt förmåga att praktiskt tillämpa kunskaperna. Med ”all personal” avses personal inom individ- och familjeomsorg, familjerätt, äldreomsorg, omsorg om personer med funktionsnedsättning, enhet för ekonomiskt bistånd, missbruks- och beroendeenhet. All personal bör ha kunskaper för att *initialt* kunna göra en bedömning av om det finns en omedelbar risk för att personen drabbas av våld eller hot om våld.

Om bedömningen visar att det finns risk för hot eller våld bör den snarast möjligt kompletteras med en *strukturerad* bedömning, som görs av handläggare med kompetens för detta. I särskilt komplicerade ärenden, t.ex. ärenden som rör hedersrelaterat förtryck och våld mot äldre eller personer med funktionsnedsättning, kan det behövas *fördjupad* bedömning som kräver stöd av personal med särskild kompetens inom området.

Intern samverkan och organisation

Samverkan inom stadsdelsnämnden

Varje stadsdelsnämnd måste utarbeta tydliga, skriftliga rutiner för hur samverkan mellan olika verksamhetsområden ska ske för att ge stöd och hjälp till våldsutsatta vuxna och barn samt våldsutövare.

Alla som lever med våld ska få stöd och hjälp – den våldsutsatta, våldsutövaren och eventuella barn. Var och en ska ha en egen handläggare och dessa handläggare ska samråda för att nå bästa möjliga lösning för samtliga inblandade.

Samhandläggning kring särskilt utsatta grupper

När det gäller våld av närstående är vissa grupper särskilt sårbara, t.ex. personer som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, vilket kräver särskild kompetens både när det gäller stöd till den våldsutsatta och förståelse för de sammanhang där denna typ av våld uppstår.

Andra särskilt utsatta grupper där stödinsatserna kan behöva utformas på ett annat sätt är:

- äldre personer
- personer med funktionsnedsättning
- personer med missbruksproblematik

Dessa fall kan kräva samhandläggning, dvs. att handläggare från olika enheter bedömer en våldsutsatt persons ärende utifrån sina specifika ämnes- och kompetensområden. Om det t.ex. gäller en våldsutsatt kvinna med missbruks- och beroendeproblematik kan våldet och missbruket utredas parallellt och utmyнна i insatser för såväl våldsutsattheten som missbruket.

Detsamma gäller vid handläggning av ärenden som avser våldsutsatta äldre personer och personer med funktionsnedsättning eller i de fall någon utsätts för våld eller andra övergrepp av t.ex. hemtjänstpersonal eller personal på särskilda boenden.

Extern samverkan

Socialtjänsten har det övergripande ansvaret för att samverkan fungerar. Socialtjänsten, polisen och hälso- och sjukvården bör utgöra kärnan i samverkan och bilda en samverkans-/styrgrupp. Gruppen tar fram en samverkansplan som ska beslutas på politisk nivå. Andra myndigheter, kvinnojourer m.fl. ska inbjudas att ansluta sig till samverkansplanen.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts i samarbete med socialtjänstavdelningarna inom förvaltningarna Kungsholmen och Norrmalm. Ärendet har på sedvanligt sätt behandlats i förvaltningsgrupp och har också sänts till Rådet för funktionshinderfrågor för synpunkter, liksom till landstinget för information/samråd.

Förvaltningens synpunkter

Att handlägga ärenden som rör våld i nära relationer är en grannliga uppgift som ställer stora krav på kompetens och lyhörddhet. Förvaltningen är positiv till de föreslagna riktlinjerna som kommer att ge vägledning i det praktiska arbetet och kan även bidra till att våldsutsatta och våldsutövare erbjuds likvärdiga insatser oavsett var i staden de bor.

Riktlinjerna är också ett viktigt komplement till stadens program för kvinnofrid – mot våld i nära relationer 2012-2014. Förvaltningen välkomnar att riktlinjerna har en vidare målgrupp och omfattar alla, oavsett kön, som utsätts för eller utövar våld i nära relationer. I förslaget tydliggörs också att våld kan förekomma i alla former av nära relationer, även i samkönade förhållanden.

Det är bra att man lyft fram barnperspektivet och tydligt framhållit att en barnavårdsutredning *alltid* ska inledas i de fall barn bevittnat våld i nära relationer. Förvaltningen delar uppfattningen om vikten av att barnet självt får möjlighet att berätta vad han eller hon bevittnat och upplevt.

Det är också bra att man framhållit att äldre, personer med funktionsnedsättning eller missbruksproblematik och personer som utsatts för hedersrelaterat våld är särskilt utsatta grupper där socialtjänstens handläggning ofta kräver samarbete mellan olika verksamhetsområden.

Förvaltningen har sedan flera år tillbaka ett nära samarbete med stadsdelsförvaltningarna Kungsholmen och Norrmalm när det gäller våld i nära relationer. De föreslagna riktlinjerna är i linje med det utvecklingsarbete de tre förvaltningarna bedrivit och som lett till ett nytt arbetssätt inom ramen för ordinarie verksamhet. Utgångspunkten i detta arbete är att det behövs ett specialiserat stöd för dem som är utsatta parallellt med att medarbetare inom alla verksamhetsområden har ett ansvar för att våga se, fråga och agera när de möter någon som är utsatt. Sedan den 1 januari 2013 finns nya, och för de tre förvaltningarna gemensamma, rutiner vad gäller arbetet med våld i nära relationer. De föreslagna riktlinjerna är ett värdefullt komplement till de lokala rutinerna och ger samtidigt en mera detaljerad vägledning i det praktiska arbetet.

När det gäller stöd till den som utövar våld framhålls i förslaget att arbetet bl.a. ska inriktas på att ge insatser till våldsutövaren så

att denne tar ansvar för och förändrar sitt våldsbeteende. Förvaltningen delar uppfattningen att detta är ett viktigt arbete.

Vad gäller extern samverkan är förvaltningens erfarenhet att det är svårt att hitta lämpliga samverkanspartners inom hälso- och sjukvården som har möjlighet att delta i samverkan. Det samma gäller även vissa ideella aktörer som är verksamma i staden eller länet. En del externa aktörer har samtidigt framfört att de har svårt att sluta lokala samverkansavtal med allt för många, t.ex. kvinnojourerna som arbetar gentemot samtliga stadsdelsförvaltningar och ofta även andra kommuner. Ska man förvänta sig att de ska ha möjlighet att samverka med och upprätta lokala samverkansavtal med samtliga stadsdelsnämnder? Förvaltningen delar uppfattningen att extern samverkan är viktig och ska prioriteras men vill samtidigt problematisera de särskilda villkor som gäller i en storstad som Stockholm, där det inte alltid är tydligt med vilka aktörer man bör samverka.

Bilaga

1. Socialförvaltningens tjänsteutlåtande dnr 3.1.696/2012, inkl protokollsutdrag.
2. Förslag till riktlinjer för handläggning av ärenden som rör våld i nära relationer.